

az omladékos partoldalba eső részén megtalálni a barakképület Ny-i zárófalát, a 10/13 szelvényben pedig a K-i főfalát. Eszerint az É-D irányban húzódó kőépület K-i helyiségsora 7,5 m, Ny-i helyiségsora pedig 4,7 m széles volt. A helyiségek É-D irányú kiterjedése változó volt, a tárgyévben É-on talált, eddigi utolsó keresztfal 3,8 m széles helyiségeket határolt. Ettől délebbre a tavalyi ásatás egy 1 m, valamint egy legalább 4 m széles helyiséget hozott napvilágra. A barakképület falai száraz kőalapozásúak voltak, és a helyenként megmaradt habarcsos maradványok alapján felmenő falai kőből készültek. A barakképülethez nyitott porticus csatlakozott az út mentén a K-i oldalon, amelynek a korábbi évek eredményei alapján a korai periódusban ásott cölöplyukai és faoszlopai voltak. Biztosra vehető, hogy a kőépülethez is porticus tartozott, ennek a nyomait azonban – mivel azok a fennsíkra való feljárást biztosító nyomsáv alatt helyezkednek el, nem lehetett vizsgálni. Megástuk viszont ezt a területet a 10/13 szelvény egy részében olyan mértékben, amennyire ezt a sávot meg lehetett közelíteni. A rendkívüli szárazságban és hőségben az éven át közlekedésre használt kemény részen a porticus területének egy sávját sikerült feltárni. Kirajzolódott annak járósíntje, amelynek D-i részére a késő római őrtorony törmeléke omlott rá, de ugyanitt sikerült a barakképület K-i falát is feltárni egy ajtónyílással, amely a jelenleg legészakibbként ismert helyiségébe vezetett.

Előkerült annak a késő római épületnek az újabb falszakasza is, amelyet a megelőző évben sikerült találni. Ennek falába tegulákat is raktak, ami a korszakra jellemző rétegesen váltott falrakásra enged következtetni még akkor is, ha a megmaradt részek a fal legalsó szakaszából valók.

A barakk jelenlegi ÉNy-i sarkában folytatódott az előző évben megkezdett munka a korai rétegekben. A tavalyi terrazzós felülettől É-ra több korai réteg vágta egymást, és az egyikben, amelyik egy korai gödör volt, az égett hamus rétegben számos igen jó minőségű, részben kiegészíthető 1. századi (Claudius–Vespasianus-kor) terra sigillata, házi kerámia, és ugyancsak e korból származó üvegedény darabjai kerültek elő.

A munkába vett terület felső rétegei meglehetősen bolygatottak voltak, mivel Ny-i szélén húzódott a Bottyánsánc, amelynek megszenesedett gerendamaradványaiból kirajzolódott Bottyán generális sáncának szerkezete. Köszönhető ez Nováki Gyula több napos munkájának, aki az erre vonatkozó rajzokat, dokumentációt is elkészítette. Kissé keletebbre egy nagy, teknőszerű mélyedés rajzolódott ki a metszetekben, amely az alján húzódó újkori téglatornelék alapján ugyancsak erre az időszakra keltezhető.

VISY ZSOLT

220. Paks, Dunakömlőd, Vörösmalmi-árok
(Tolna megye) Ő, LT

2002. április 23-án terepbejárást végeztem a nevezett

területen. A földesutat É-ról szegélyező akácerdősávot elhagyva, az út és az erdő között fekvő 20–30 m széles szántóföldsávban kb. 500 m hosszan őskori és kelta cserepeket gyűjtöttünk, a leletek a szántott sáv É felé fordulása után kb. 100 m-rel szűnnek meg. A földesút és a patak közti részen a sűrű vetés miatt nem kutathattunk, bár a lelőhely bizonyosan innen kezdődik. A dűlőút menti földesúton tovább haladva, az előző lelőhelytől egy erdősávval elválasztott ÉNy–DK irányú földnyelv főleg Ny–DNy-i részén a száraz szántásban újra őskori cserepeket találtunk eltérő sűrűségben. A lelőhely a patak (ma részben a rajta kialakított halastóval) párhuzamos és a tó feletti erdősávig, egészen a 130 m-es szintvonalig felhúzódik. A leletsűrűsödés K-ról Ny-i irányba, a tó felé nő. Az előző lelőhelyhez való közeli fekvése miatt felmerülhet a két lelőhely összetartozása is.

Áttérve a patak DDNy-i oldalára, a Vörös-malmi alsó, hosszabb halastó DNy-i oldalán haladtunk tovább. A középső tó DNy-i oldalán, a meredek domboldalon fekvő erdősáv sarkától kezdődően kb. 50 m hosszan és a párhuzamosan fekvő kukoricatarló miatt csak egy kb. 20 m széles sávban gyűjtöttünk igen elszórt és jellegtelen őskori kerámiát. Feltehető, hogy a lelőhely jó része az erdőben található, ezért csak a szélét találtuk meg a szántásban.

Továbbhaladva a tavak feletti erdősáv mentén, a Vörösmalmi-árok és a D-ről belefolyó csatorna szögletében fekvő domb oldalában ismét őskori cserepeket és állatcsontokat találtunk. A dombtető és a csatorna közti távolság alsó felét lucerna foglalta el, így csak azt tudtuk megállapítani, hogy a lelőhely DDK-i irányban kb. 300 m hosszan elhúzódik, KÉK-i határát éppen az említett kukoricásáv miatt nem tisztázhattuk. Nem lehetetlen, hogy jobb megfigyelési körülmények között kiderül az előző lelőhellyel való összetartozása.

K. NÉMETH ANDRÁS

221. Paks, Gyapa, Templomdomb

(Tolna megye) Kö

2002. március 12-én terepbejárást végeztem a területen. A kápolnától kicsit északabbra a pusztáról DNy felé dűlőútban folytatódó kis út vezet ki, amelyről a települést kb. 500 m-re elhagyva jobbra (ÉNy felé) kanyarodhatunk, az erdővel párhuzamos, ÉNy–DK irányú földesútra.

Az út nyomvonalában, a kanyartól kb. 50 m-re rengeteg, igen apró téglá-, kő- és habarcs-törmelék található. Az úttól DDNy felé, az úttal párhuzamos, a környéket uraló dombvonulat legdélebbi nyúlványán fekszik a törmelék központja; itt igen kevés embercsont-töredéket és némi középkori cserepet is találtunk a lucernatarlóban kb. 40 m hosszan. A területet a középkori Gyapa forrásból is ismert templomával azonosíthatjuk.

A templom feltjától ÉNy felé, kb. 20 m széles leletmentes mélyedéssel elválasztva, a következő, messziről is jól látható kiemelkedésen ismét építési törmeléket találtunk, de embercsont nélkül, viszont több kerámiá-

val. A mázas kályhacsempe-töredék és a tál alakú kályhaszem-töredékek valamilyen igényesebb lakóépületet sejtetnek (plébánia? udvarház? a forrásból ismert offciális lakóhelye?).

A két épület az egykori falu DNy-i részén feküdt a felszíni nyomok alapján, tőlük Ny-ra már nem találunk leleteket. A lelőhely ÉÉK-i széle nagyjából a földesutat keresztező távvezetéknek az úttól É-ra eső 2. és 3. oszlopa közt található, K-en pedig a hármasház csoport mögötti, majdnem sík területig nyúlik. A középkori település területén nem egységes sűrűségben található a leletanyag. A leleteket tartalmazó enyhe kiemelkedéseket helyenként igen nagy leletmentes területek választják el. A száraz talajban nehéz volt a meglehetősen elszórt cserepek felismerése. A pusztáról kivezető út DDNy-i oldalán kb. 50 m széles boronált sávban nem fordult elő lelet.

Munkatárs: Tenkei Zsuzsanna

K. NÉMETH ANDRÁS

222. Pannonhalma, Böröcki-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) B, Ró, A

Tudomásunkra jutott, hogy a Pándzsán létesített halastavak tulajdonosa vállalkozását bővíteni kívánja a 82. főút felé. Adattári adataink szerint a bővítésre, beépítésre szánt terület DNy-i sarkában álló ház (hrs: 0200) előtt az út korszerűsítése során 1959-ben avar kori sírok kerültek elő (RA 233-68, 234-68, Uzsoki András), az ÉK felé szomszédos telken Figler András észlelt őskori településnyomokat. Ezért a veszélyeztetetté váló területen helyszíni szemlét tartottunk 2002. október 24-én.

Az országúttól K felé lejtő domboldal (Hrs: 0199) felső része még az avar temető területéhez tartozik (a temető valószínűleg átnyúlik a Külterület 4. sz. magányos háztól D-re lévő konyhakertbe is, egészen a Packalló felől a Pándzsába futó patakmeder mélyedéséig). Mivel a ház építésekor 1922-ben sírokon kívül „kemencét” is találtak, valószínű, hogy az erózió által is érintett dombtetőn is számolni kell őskori településsel. A domboldalon mindenütt észleltünk őskori (bronzkori) edény-töredékeket, népvándorlás kori-kora középkori cserepeket (köztük vonalköteg- és hullámvonalköteg díszítésű, illetve későbbi, úgynevezett „sarkantyús” peremdarabot), újkori mázas keámiát, kő- és tapasztásdarabokat. Már a lejtő alján, a telek középtáján kisebb domb emelkedik ki, ezen nagy kődarabok, római kori imbrex töredékek találhatóak, őskori kerámiával együtt. É felé haladva a leletek gyérülnek.

Munkatárs: Rittli Jenő gyűjteménykezelő.

TOMKA PÉTER

223. Pákozdvár, Pákozdvár

(Fejér megye) B

A pákozdvári bronzkori erődített telep Marosi Arnold 1930-ban ismertette, az ott végzett ásatásának eredmé-

nyeivel együtt (a vár vázlatos térképével).¹⁰ 1952-ben Nováki Gyula Marosi említett közleményei alapján ismertette a várat.¹¹ A leletek a bronzkor második felébe sorolják a telepet. Újabb kutatás, vagy ásatás azóta nem történt a lelőhelyen.

2002-ben a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Székesfehérvári Regionális Irodája részéről Kulcsár Mihály bízott meg bennünket a Pákozdvár részletes felmérésével. A terepmunkákat szeptember és október hónapban végeztük el, összesen 5 nap alatt.

A vár Pákozdvár határának ÉK-i szélére esik, de megközelítése Sukoró felől rövidebb utat jelent. Pákozdvár központjától, a templomtól ÉK-re 4,7 km-re, Sukoró református templomától ÉNy-ra 2,5 km-re, a Velencei-hegység központi részének Ny-i szélén van, az Angelika-forrástól Ny-ra 500 méterre. A forrástól piros kockával jelzett turistaút vezet a vár K-i, külső sánca mellé. A vár területére nem vezet be jelzett út. DK-i és D-i széle alatt húzódik az Angelika-forrástól kiinduló Bodza-völgy.

A vár területét áttekinthetetlen, sűrű, tüskés-bozótos erdő fedi, ami nagyban megnehezítette benne a haladást. Néhány kisebb részletébe az áthatolhatatlan és áttekinthetetlen bokros erdő miatt nem lehetett bemenni, ennek ellenére a sánckat és az őskori telep szélét jelentő hegyperemeket valamennyi helyen, a belső területeknek pedig a legnagyobb részét sikerült felmérni.

A vár három, sorban egymás mellett, jól elkülönülő részre oszlik. Mindháromnak különböző az alakja, a természeti adottságokhoz igazodva. A DNy-i, Ny-i oldalon mindháromat a hosszan lefutó meredek hegyoldal védte, ezeken az oldalakon mesterséges erődítésnek nincs nyoma a felszínen. A belső terület mindháromnál DNy irányába enyhén lejt.

A terület D-i végében van a legbelső várrész. DNy irányába lejtő, kiugró széles hegynyúlvány, vége felé kiszélesedik. Három oldalról meredek hegyoldal határolja, K felől a Bodza-völgy, ÉNy felől mély, természetes eredetű völgy húzódik fel az É-i vége alá. A természetes hegyperem körbefut, csak az É-i végét védte magas sánccal. A sánc hossza 55, belső magassága 1–1,5 m, külső oldala a természetes, rövid meredek oldalon folytatódik. Ezt a sánctól vágta át Marosi Arnold, a kutatóárok ma is nyitva áll, hossza 19, beomlott szélessége 2,5, mélysége 1 m körüli. A kutatóárok D-i végéhez egy nagy gödör csatlakozik, valószínűleg ez is az ásatás maradványa. Tovább, néhány méterre még egy gödör mutatkozik. E várrész hossza 135, legnagyobb szélessége 120 m.

A következő, középső várrész az előzőtől ÉNy-ra fekszik, a kettőt a már említett mély, természetes eredetű, 55–70 m felső szélességű völgy választja el. Ez a várrész egy DNy felől emelkedő rövid bemélyedéshez iga-

¹⁰ ArchÉrt 1930, 53–73, 280–281.; Székesfehérvári Szemle 1932, 47–48.

¹¹ ArchÉrt 1952, 3–19.